Ik dank U voor Uw vertrouwen. En ik bewonder Uw moed. Want U hebt gekozen voor de weg van de meeste weerstand. U hebt gekozen voor de moeilijke taak om samen met mij onze partij op een duidelijke koers naar de toekomst te zetten. U hebt iemand tot voorzitter gekozen, die in alle openheid zijn persoonlijke ideeën over grondslag en karakter heeft geuit. Ideeën, die niet iedereen onderschrijft en die kritiek hebben uitgelokt. In de hele partij is onmiskenbaar een zekere onrust ontstaan. Ik vind dat niet zo erg. Want om met Veringa te spreken - er mag best een stukje onrust zijn. Misschien schept dat zelfs wel een juist klimaat voor de moeilijke discus ies van het komende jaar. We kunnen immers niet zinvol over onze eigen toekomst praten als we niet eerst alle in onze partij levende opvattingen naar boven laten komen. Met andere woorden: als we het niet eerst op een aantal punten oneens kunnen zijn. Want wij weten toch, dat we niet absoluut gelijk over die toekomst denken. Waarom zouden we dat dan verzwijgen bij een zo belangrijke beslissing als het kiezen van een nieuw bestuur voor vier jaar? Ik bewonder Uw moed omdat U mij - ondanks die onderlinge verschillen - Uw vertrouwen hebt willen geven. Ik beschouw het als een voorrecht alle nuances in opvattingen over onze toekomst volledig tot hun recht te laten komen. Dat is geen geringe opdracht. Maar ik zal het proberen en ik reken erop, dat U mij onmiddellijk aan de jas trekt als ik hierin tekort schiet. Voor een democratisch werkende partij is het immers een strikte voorwaarde, dat iedereen aan bod komt, dat niemand wordt uitgesloten. Want onze partij moet weer een open partij worden die aantrekt en niet afstoot. Een partij, die leden werft, geen posities. Die dienstbare mensen enthousiast maakt, geen baantjesjagers. Een partij, die het conflict niet uit de weg gaat. Die het goede wil behouden en het betere wil vinden. Die beweging brengt in het bestaande. Die zonder verkettering discussieert en kritiseert. Die aanwezige verschillen omzet in
solidariteit. Met andere woorden: een partij, die uitdagend de wereld inkijkt, zich bewust is van eigen mogelijkheden en die weet, dat verdraagzaamheid de enige waarborg is voor het sluiten der gelederen. Dat laatste is vooral noodzakelijk om werkelijk vooruitgang te boeken. Of, zoals Frans Andriessen het zo treffend in zijn algemene beschouwingen heeft gezegd: Verantwoordelijkheid kan niet meer gedragen worden vanuit een hiërarchie, een onderschikking, naar vanuit een collegialiteit een nevenschikking". Deze nevenschikking, deze collegialiteit betekent, dat de partij alleen mag werken in een voortdurend samenspel met de leden en de mensen, die zich tot haar aangetrokken voelen. Dat maakt leidinggeven tot richting geven, tot het aandragen van meer oplossingen en het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid. Ik zal proberen zonder angst en in alle openhartigheid daarin voor te gaan. Dat is een zware opdracht en ik voorspel U nu al, dat ik een aantal keren door de knieën zal gaan. Maar ik vertrouw erop, dat U me overeind helpt. V/ant die opdracht is eens temeer zwaar, omdat ik het ongeluk heb een zo voortreffelijke voorzitter als Fons van der Stee op te volgen. Toen jij Fons je taak begon, stond de partij er niet al te best voor. Een moeilijke tijd met verschillen in politieke opvattingen, emoties en soms zelfs rancunes. Maar je bent erin geslaagd de eenheid weer tot stand te brengen door verschillen te respecteren, ze tot hun recht te laten komen. In die lijn wil ik doorgaan, zoals ik ook de lijn voort wil zetten naar de samenwerking met ARP en CHU, waarvoor jij je zo sterk hebt gemaakt. Toen Dick Laan na jouw vertrek de zaken overnam, heeft hij het denken over die samenwerking verder versneld. Hij heeft daar veel tijd en moeite aan besteed. Dick Laan en ik hebben gestreden om het voorzitterschap. Het feit, dat dit in onze partij sans rancune kan, blijkt uit de bereidheid van jou Dick om het vice-voorzitterschap op je te nemen. Ik ben blij, dat jij je bestuurlijke kwaliteit en ervaring weer in dienst van de partij hebt willen stellen. Wat gaan we doen met onze partij. Hoe gaan we de nieuwe idealen realiseren? Om te beginnen dit: politiek is geen doel. Politiek is een middel.

Een middel om onze samenleving zo te laten werken, dat de mens zich kan ontplooien, zich gelukkig kan voelen. Voor een politieke partij is het daarom niet het belangrijkste hoe zij positie kiest ten opzichte van andere partijen. Belangrijk is hoe zij positie kiest tegenover de veranderingen in de samenleving. Met andere woorden: onze partij moet allereerst een geheel van beleidsdoeleinden op langere termijn opstellen, een politieke filosofie, die aangeeft hoe bestaande en te verwachten grote knelpunten voor mens en samenleving moeten worden opgelost. Deze filosofie, in het program-Steenkamp begonnen, zal de grondslag van onze partij moeten zijn. Zij zal het vertrekpunt en de toetssteen van onze politieke programma's worden. Het politiek handelen van onze partij zal nauw verbonden blijven met de visie op de samenleving, die wij in deze filosofie zullen ontvouwen. De commissie, die in ingesteld om deze visie te verwoorden en regelmatig uit te diepen, zal de komende weken met haar werkzaamheden beginnen. Ik ben allen, die zich daarvoor beschikbaar hebben gesteld bijzonder dankbaar. Maar vooral Piet Steenkamp, die weer bereid is om als voorzitter van die commissie onze nieuwe koers verder vorm te geven. In de Contactraad van de drie confessionele partijen zullen leden van die commissie ook richting geven aan een verdere integratie van ons werk en aan de spoedige oprichting van een nieuwe volkspartij. Een partij, die - om met Mellema te spreken - niet alleen maar een optelsom mag zijn van de drie bestaande partijen, maar die door een nieuwe opzet ruimte schept voor een moderne, krachtige aanpak van de beangstigend grote problemen in de wereld. Maar deze commissie kan alleen maar een goede bijdrage leveren, als zij gevoed wordt vanuit de partij en als zij plannen en voorstellen snel en doeltreffend kan toetsen aan de meningen van kader en achterban. Daarvoor, maar ook voor het kritisch begeleiden van parlement en regering, is een moderne, democratisch werkende partij nodig. Een partij, die zich niet eindeloos verliest in theoretische beschouwingen, maar die er ook harde, praktische politiek mee maakt.

Om op korte termijn een verdere democratisering van de partij tot stand te brengen, wil ik de volgende stappen ondernemen: +In het Dagelijks Bestuur krijgt ieder lid een eigen portefeuille. Ieder DB-lid zal zo de spits vormen van een taakstellingsgroep, die o.a. uit andere leden van het Partijbestuur zal bestaan en waardoor meer beschikbare kracht ingeschakeld kan worden. Organisatorische en huishoudelijke zaken zullen zó goed moeten worden voorbereid, dat ze op de agenda van Partijbestuursvergaderingen een ondergeschikte plaats krijgen. Voorop staat de politieke actualiteit. Belangrijke actuele politieke zaken zullen in samenwerking met de Kamerfracties de hoofdmoot van die vergaderingen worden. Standpuntbepaling moet worden vergemakkelijkt door tijdige informatie en documentatie, bijvoorbeeld werkverslagen van parlementariërs. De werkgroepen blijven het politieke hart van de partij. Hun rol is zo essentieel, dat hun werk nog intensiever zal worden en dat hun aantal op korte termijn moet worden uitgebreid. Niet alleen zullen die werkgroepen actuele problemen moeten bestuderen, zij moeten ook van tijd tot tijd gezamenlijk de politiek op langere termijn bespreken en uitdiepen. Daarom lijkt het mij goed regelmatig, en te beginnen in 1972, een congres te houden, waarbij kader en werkgroepen nauw zullen worden ingeschakeld. Een congres, waarbij de leden in kleine groepen het beleid op een aantal belangrijke punten met elkaar kunnen bespreken. Mag dit een voorlopig antwoord zijn op de brief, die ik van de Centrale werkgroep ontving? Het is immers van vitaal belang, dat zoveel mogelijk mensen bij de politieke meningsvorming worden betrokken, ter voorbereiding van besluiten door de Partijraad. Er blijft anders zo ontzettend veel creativiteit, denk- en daadkracht onder de korenmaat verborgen. Nog afgezien van de teleurstellingen, die steeds ontstaan als men de indruk heeft, dat zijn bijdrage toch zinloos is, omdat de top de zaken wel bedisselt. De vervreemding tussen achterban en organisatie zal moeten verdwijnen. Meningsvorming is nu eenmaal niet een spel van enkelen, maar van allen. Dat betekent ook, dat wie in zo'n partij wil werken, geen vrijblijvende functie meer kan vervullen. Elke functie zal zo goed mogelijk moeten worden vervuld. En een zekere concurrentie is daarbij alleen maar gezond.

Ook de afdelingen, kringen en statenkringen zullen steeds meer de weg opgaan van de politisering, van het zich bezighouden met politieke vraagstukken, van het bepalen van politieke standpunten. Want dichtbij huis zijn er net zo goed politieke problemen. Mensen moeten zich niet bezorgd maken om Peyton Place als dezelfde hartverscheurende problemen zich ook dichtbij huis afspelen. Tenslotte moet een volop levende politieke partij wetenschappelijk worden begeleid. Het Centrum voor Staatkundige Vorming heeft al stuurgroepen voor: buitenlands beleid, defensie en ontwikkelingshulp; welzijnsbeleid; onderwijs; justitie en staatkundige vernieuwing; sociaal-economische problematiek. Maar ter ondersteuning van beleidsvorming in partij en fractie zullen nog meer commissies op de verschillende beleidssectoren worden gevormd. Het Centrum zal dan ook nog verder moeten worden uitgebreid. Nodig is verder een snelle enquêtering van de achterban over actuele vraagstukken. Bovendien moet sociaal-wetenschappelijk onderzoek worden verricht naar de ligging van een nieuw partijtype onder kader, leden, kiezers en mogelijke kiezers. Een verkenning dus naar de mogelijkheden van een nieuw te vormen partij. Ik wil in dit verband graag nog eens herinneren aan het rapport van de Commissie Duidelijkheid, dat ook op dit terrein interessante aanknopingspunten biedt. Samenvattend zullen we ernaar moeten streven, dat onze partij de samenleving richting geeft, in plaats van de samenleving ons. Daarbij moeten wij uitgaan van spreiding van verantwoordelijkheid in plaats van hiërarchie. Naar vertrouwen in plaats van wantrouwen. Naar duidelijkheid en oprechtheid in plaats van geheimhouding en halve waarheden. Naar het nemen van open en zakelijke beslissingen. Vooruitgang zal nauwelijks meer mogelijk zijn zonder verbetering van de ethiek in de samenleving. De verandering zélf moet niet worden teruggehouden. Maar het veranderingsproces mag zich niet aan de mensen onttrekken. Daarbij speelt de behoefte aan communicatie een beslissende rol. Verbetering van die communicatie beschouw ik dan ook als mijn eerste opdracht.

Waar gaan we ten slotte met die partijpolitiek naar toe? Partij-politieke ontwikkelingen zullen de komende jaren veel van onze aandacht opeisen. Dat is ook nodig, want het Nederlandse partijstelsel verkeert in een misère. Het aantal partijen is groot, té groot voor het goed werken van de democratie. Er is geen duidelijk verband meer tussen beleden ideologieën en praktisch gevoerde politiek. Toenemende polarisatie en versplintering maken een krachtig beleid, steunend op een goede vertrouwensrelatie tussen partijen, onmogelijk. De verkettering leidt tot krachteloze lappendeken-programma's, waardoor visie, enthousiasme en elan niet tot hun recht komen. Onze bijdrage aan een grondige herziening van het partijslelsel is de volgende: Een besluitvorming binnen de KVP, primair in de Commissie Steenkamp en daarna in de hele partij, én tussen de KVP, ARP en CHU in de inmiddels gevormde Contactraad, moet in 1973 leiden tot een definitieve beslissing over grondslag en karakter van de partij, waarin de KVP voor 1975 samen met ARP en CHU zal opgaan, óf van de partij, waartoe de KVP zich dan onmiddellijk zal omvormen. Het Partijbestuur heeft dit op 11 oktober 1971 besloten. Het besloot toen óók om daaraan oen fase te laten voorafgaan. Vóór de zomer van 1972 dient de Partijraad een tussentijdse balans op te maken van het interne beraad binnen de KVP en van het overleg tussen de drie partijen. Dit alles maakt wel duidelijk, dat de Commisie Steenkamp snel aan het werk moet om begin 1972 een vraagstelling te formuleren, deze aan de achterban voor te leggen en tijdig vóór de zomer van 1972 daaruit conclusies te trekken. De discussies in eigen kring en met onze zusterpartijen ARP en CHU gaan wij in met de volgende accentuering van de problematiek. De gegroeide vertrouwensrelatie met ARP en CHU en de bereikte programmatische overeenstemming, beide voortkomend uit een gemeenschappelijke inspiratie, zijn het vertrekpunt voor ons streven een bijdrage te leveren aan een herstructurering van het slecht-functionerend partij-systeem in ons land. Uit die band met onze zusterpartijen willen wij alle consequenties trekken: wij zullen ons dan ook optimaal inzetten voor het voltooien van de wederzijdse samenhang.

Eén ding gaat mij daarbij bijzonder aan het hart: de openheid van die nieuwe, hopelijk samen met ARP en CHU te formeren partij. Ik zou graag een partij creëren, die alle mensen samenbindt die onze politieke filosofie onderschrijven. Een partij dus, die ook aantrekkelijk is voor hen die tot nu toe buiten een confessioneel organisatiepatroon zijn gebleven, of zich daarvan hebben afgekeerd. Ik vermoed, dat de vormgeving van die openheid een partij impliceert, die naast het evangelie ook andere inspiratiebronnen erkent en die dus niet exclusief christelijk is. Vanzelfsprekend blijven wij putten uit Christus' getuigenis als richtsnoer voor ons politiek handelen. Maar het zoeken naar de identiteit van die nieuwe partij zal nog veel tijd en moeite kosten. Intussen stellen wij ons loyaal op ten aanzien van verplichtingen die wij zijn aangegaan. Pas als die eigen identiteit is bepaald, komen conclusies over partij-politieke verhoudingen en coalities aan de orde. Ik ben er overigens van overtuigd, dat de drie confessionele partijen alles zullen ondernemen om dit avontuur - het zoeken naar een nieuwe open eenheid - te laten slagen. Dat de ARP het daarbij moeilijken heeft dan CHU en KVP is duidelijk. Maar er zijn veel positieve aanwijzingen. Want op een aantal punten zijn de drie partijen het volstrekt eens: dat er een nieuwe politieke filosofie geformuleerd moet worden; dat een afzonderlijk optreden niet langer geloofwaardig is; dat de drie samen méér moeten zijn dan een optelsom van de drie afzonderlijk; dat ook in de nieuwe partij een beroep op het evangelie zonder meer gewettigd is. In ons verlangen naar een open partij staan wij niet alleen. Een rapport van de Europese Unie van Christen-Democraten over de koers van de christen-democratie in de moderne samenleving constateert bijvoorbeeld, dat deconfessionalisering van onze partijen onvermijdelijk is. Dat betekent, zo lees ik uit het rapport, dat een dergelijke partij een modern en haalbaar program voorlegt, waarvoor zij aanhang verwerft. Niet op grond van de uitdrukkelijk christelijke signatuur, maar op grond van de waarde van dit program. Mede door het feit, dat onze ideeën over een nieuwe koers óók bij andere christen-democratische partijen in Europa leven, zie ik de toekomstige ontwikkelingen met groot vertrouwen tegemoet.

De heer Veerman is wat somberder gestemd. Hij vreest dat deze koers in zijn ARP op grote weerstand zal stuiten. Veel van die weerstand berust naar mijn mening op verkeerde veronderstellingen over die nieuwe koers. Om dat gevaar te bestrijden, zou ik de heer Veerman - en ook de voorzitter van de CHU - willen voorstellen van tijd tot tijd met mij te ruilen bij spreekbeurten voor onze respectievelijke achterbannen. Een soort kanselruil dus, in deze tijd van oecumene niet ongebruikelijk. Waar gaan we in de politiek naar toe?Politiek is iets willen. Iets willen verbeteren en veranderen om het heden zinvoller te maken, om de toekomst veilig te stellen. Politiek is voortdurend bezig zijn met de onvolmaakte mens in een onvolmaakte samenleving. Politiek is waakzaam zijn dat vernietigende krachten het niet winnen van opbouwende. Politiek is alles wat je tot handelen met betrekking tot samenlevingsvraagstukken beweegt. En waar gaan we met ónze politiek naar toe? Op korte termijn naar een zo volledig mogelijke uitvoering van het program-Steenkamp. Het program, dat zo sterk geïnspireerd is door de politieke wil om de maatschappij te democratiseren, om de welzijnsbeleving in die maatschappij te democratiseren, om de zwakken sterk te maken, om de mens en zijn milieu te beveiligen tegen de schadelijke gevolgen van kwantitatieve groei, om te voorkomen, dat wetenschap en techniek de mens gaan beheersen in plaats van de mens de wetenschap en techniek. Dit programma zal, ook in financieel moeilijke jaren, zoveel mogelijk moeten worden uitgevoerd. Onze partij kan daarbij helpen door in samenspraak met

de fracties alle mogelijkheden uit te buiten. Ik pleit ervoor, dat een aantal commissies, samen te stellen uit mensen van het Centrum, de partij en de fractie, hiervoor geregeld suggesties aandraagt. Maar ook mensen van buiten het partij-politieke systeem zouden bij die suggesties een inbreng moeten kunnen hebben. Op die manier geven we werkelijk meer gestalte aan een betere vorm van democratie: meer inbreng en controle van de burger op de vertegenwoordigers. Voor de politiek op langere termijn wil ik graag Uw aandacht voor twee problemen vragen; het milieubeheer en het vraagstuk van wetenschap en ethiek.

Vroeger was de natuur niet alleen bron van leven, maar ook een onverhoeds toeslaande vijand. Geleidelijk heeft de mens zijn greep op de natuur uitgebreid en heeft hij de natuur meer en meer aan zich onderworpen. De overrompeling van de natuur geschiedde de laatste halve eeuw echter zo snel, dat het onuitputtelijk lijkende artikel natuur steeds schaarser werd. We hebben de natuur gekolonialiseerd door overrompeling, roofbouw en overheersing. De natuur is door uitbuiting in moeilijkheden geraakt. En, zij is niet meer in staat om op eigen kracht voldoende te herstellen. Daartoe is technische bijstand en een goed doordacht stelsel van maatregelen nodig. De overheid heeft gelukkig veel problemen inzake het milieubeheer voortvarend aangepakt. Dat is ook noodzakelijk. Even belangrijk is, dat ook wij ons meer bewust worden van wat we zelf kunnen bijdragen aan een bestrijding van de milieuvervuiling. Mag ik eens wat noemen? Laat Uw motor niet onnodig draaien; koop geen tweede auto als dat niet dringend nodig is. Gooi geen afval weg in het water, op de weg of in de natuur. Maak geen onnodig lawaai. Wees matig in het gebruik of in het kopen van artikelen, die niet zonder ernstige milieuverontreiniging geproduceerd worden of kunnen functioneren. Vraag bij de voorbereidingen van gemeentelijke, provinciale of landelijke plannen om tekst en uitleg, om alternatieve oplossingen. Stel aan de gemeenschap geen hogere eisen dan aan Uw eigen ik. Met andere woorden: laten wij als KVP-ers in de individuele sfeer een bijdrage leveren aan de bestrijding van de milieuvervuiling. Behalve over het milieubeheer wil ik ook nog iets zeggen over een wellicht nog belangrijken onderwerp: de manipulatie van de mens door middel van bepaalde technieken. De ontwikkeling in de biologische en technische wetenschappen baart me veel zorgen. Vooral door de mogelijkheid, dat de mens een prothese-mens wordt, dat hij zijn leven eindeloos kan rekken, dat erfelijke eigenschappen naar willekeur en eigen inzicht veranderd kunnen worden. Het is uit eigen ervaring, dat ik dit weet. En daarom maak ik me zo ongerust. Het lijkt me absoluut noodzakelijk, dat juist onze christen-democratische

partijen vooropgaan bij het innemen van een standpunt in deze zaken. De mens zal en mag geen object van manipulatie zijn. Zeker niet wanneer daardoor onverantwoord veel macht in handen van enkelingen komt. Ik zou dan ook graag willen, dat onze partij de enkele jaren geleden door Schmelzer geëntameerde werkgroep op dit gebied, weer nieuw leven inblaast. Deze twee problemen liggen mij niet alleen persoonlijk na aan het hart, maar zij verdienen ook in het algemeen meer aandacht. Want beide vraagstukken zijn voorbeelden van een in het recente verleden niet voldoende doordacht beleid. We moesten ons goed realiseren, dat het vergaren van wetenschappelijke kennis sneller gaat dan de verwerking en de toepassing ervan, waardoor het onkritisch gebruik gestimuleerd wordt. Anderzijds zullen we moeten voorkomen, dat onze onbeheerste drang naar méér ons niet in het ravijn van de verstikking stort. Het is daarom noodzakelijk de toekomst naderbij te halen en haar goed te observeren voordat we beslissingen nemen. We mogen niet uit pure voortgangsdrift de toekomst ongewapend tegemoet stormen. Dat is progressiviteit in de verkeerde zin. De toekomst naderbij halen, dat zal ons devies zijn voor de komende periode. Wij zullen dat niet doen door ons tegen anderen af te zetten. Maar door zelfbewust onze eigen gang te gaan. Door mensen weer voor de politiek te interesseren. Door ons draagvlak te verbreden. Want de marge, waarop de partijen nu functioneren, is een smalle marge. Er zullen kanalen moeten worden geschapen om wat men buiten-parlementaire actie - liever: buiten-institutionele actie - noemt, op te vangen. Ik ben van mening dat wij niet om dit vraagstuk heen kunnen. We moeten de tekortkomingen opvangen van alle politieke partijen in onze complexe welvaartsstaat. De schakelfunctie van de partij eist dat wij niet blijven wachten tot de mensen naar ons komen via de traditioneel-hierarchieke kanalen, maar dat wij hen tegemoet treden over ongebaande wegen. Democratie is alleen te realiseren als alle kiezers zich betrokken weten. Moderne politieke partijen mogen zich - juist terwille van die democratie - niet verschuilen achter de vage grens tussen parlementaire en buiten-parlementaire actie. Ook dat is de zin van een open partij. Op die partij heb ik mijn hoop gevestigd. Een partij met een program

dat christenen aantrekt en niet-christenen. Een partij met persoonlijke verantwoordelijkheid en solidariteit. Een partij van allen en niet van enkelen» Een partij niet van alleen, maar van samen. Laten we daarvoor samen aan het werk gaan. Nu!